

ԼՐԱՆՈՅՈՒՆ ԼՐԱՆՈՅՈՒՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԲԵՂ ԵՐԵՎԱՆԻ ԲՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ, ԵՒ ԸՆԴՈՒՆԱԿԱՆ

ԿԱՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

8 12 Կոնստանդնուպոլիս

Մայիս 1 ին՝ Վահագն Երան Երանյանի մեղքերը
գնալ, որ Երանյանի բերքին անընդուն համար՝ զոհու-
թեան աղօթքը ընէ:

Յետոյ Սուլթան Պալատին հրապարակը եկաւ, ու
հրամայեց որ բոլոր քաղաքը լուսաւորեն, ի նշան հա-
սարակաց ուրախութեան:

Բայց երբ աս խնդրութեան մէջն էր բարեբաղդ Կոն-
ստանդուպոլիս, Վահագն Սուլթանին իր առջինիկ գաւկին,
մահուան գոյժը (աւ Խալաթ) առաւ:

Սուլթան իրենց յիշեալ իշխանութիւն թողման հան-
դէսը կատարեցին. աս պատճառով Մարտիոս Կոն-
ստանդուպոլիս համար հրաման եղած ուրախութիւնը ետ մնաց:

— Վահագն Սուլթանին հրամանով՝ փառաւոր ման-
եակ մը (Կոնստանդուպոլիս) կը շնորհէ կոր, շատ ծանրազին.
որն որ ինկիլթիսայու Վիկտորիա թագուհիին ընծայ
պիտի տրուի:

Սուլթանի ուրիշ թանկագին ընծաներ ալ պատ-
րաստած են. Կոնստանդուպոլիս Սուլթանին հրամանով,
ու անոնց նաւահանութիւն քանի՞ մը մեծ օֆիցիալներուն
համար:

— Կրօն թէ՛ ամուսն 6 ին եկած թաթարը, աս
լուրը բերած է Տերութեան. թէ Հաւաք քաղաքը հը-
նազանդեցաւ Մարտիոս, ու գնեցը բացաւ ընդունեց
Օգոստոս փաշան, որու յանձնարած էր որ տիրէ ան
քաղաքին: Կոնստանդուպոլիս քաղաքին ալ հնազանդեց
են:

ԲԵՐՈՅՆԵՐ

Երտալէս *

Կան շատ մարդիկ, որոնք երբոր մէկուն աղէկու-
թիւն մը ընելու ըլլան՝ անբարեկամութիւն (թափ-
ոս) կը յընցեն անոր, որ կամենայ խեղճ. ու ասանկ
պարծենկոտութեամբ կը կորսնցնեն իրենց ըրած ա-
ռաստաններուն յարգը: Ետը հակառակ՝ կրտսեր Սե-
նեայ փիլիսոփան, " Երտալէս (Երեւոյ) պէտք է որ
ընողին բերանը գոցէ, ու ընդունողին բանայ": Տես-
նա՞ք հիմայ յիշատակելու արժան օրինակով մը, թէ
որքան աղէկ հասկըցիր էր աղտուական մարդուն մէկը
աս խօսքը, ու ինչպէս կըցաւ ալ գործքով կատարի:

Կարծիքս քաղաքը գտնուիլով ասիկա, ու ծովագե-
քը երթալով կիրակի իրիկուն մը ամուսնան մէջ որ քիչ-
մը զովանայ, սիրտը բացիլ, ուղիւ որ նաւը մանայ ու
պտոյտ մը ընէ նաւահանութիւն (իւրման) մէջ: Սե-
նեայ երբոր կանչեց որ մէկը գայ պարտաւորէ գնալ, իս-
կոյն վազեց եկաւ գեղեցիկ երիտասարդ մը, ու քաղա-
քը:

* Պատմութիւնէ գուրս թողած. իտալացիք յունարէն
բառով անհատութիւն կըսեն, այսինքն չի հրատարակած:

— Թահիր Պահրի շոգենաւը երեկ Պերուի գնաց
տաճիկ օֆիցիալներով. կրօն թէ՛ Տերութեան նաւահան-
դէսին պիտի հրամայեն ասոնք, որն որ գեո Մեքսիկո-
յրիւն է. բայց մօտեւ իրեն օրինաւոր տիրոջը մեծա-
զօր Երբային կը յանձնուի:

— Եւրոպական որ շատ ատեն չէ փոխանային դար-
ձաւ, կառավարիչ ըլլաւ է զիտութեան վարժարանի
մը, որ տերութեան հրամանով պիտի բացուի:

— Սահման է ֆէնիսի, Տերութեան առաջին թարգ-
մանը, անցած հինգշաբթի իրիկուն կերակուրի հրաւի-
րեց բոլոր Կոնստանդուպոլիս առաջին թարգմանները:

Եւ շաբաթ Ետրեստանէն լուր մը շտիկեց, ծո-
վու կողմանէ. անգղիացի ֆիլիսոփան (Կոնստանդուպոլիս) կը
որ կիրակի առաւ հասաւ հոս, լուր չի բերաւ. բայց
յիշատակ լուրերը կը հաստատեն եղիպտացի զօրաց Հա-
լիպէն ելլալ, ու Օգոստոս փաշային ան քաղաքը մը-
նաւ:

Կիսիւ հիմայ վից հաղար եղիպտացի զօրք Պո-
լիս հասած են, որոնք ամեն ինչն աւելի հաղարտի
կարօտ ըլլալով, զինուորական կառավարութիւնը հոյ
տարաւ հազվեցուց զասոնք, ու ձմեռանցիները Կիսիւ:
Կիսիւն օր կը տեսնանք որ կը պարտին ասոնք քաղա-
քի փողոցները ուրախ գէլքով:

— Վահագն վերջին սուրհանդակը կիրակի առաւ
հասաւ, ու իմացուց մեզի ինչ որ զարգացուց թա-
ղաւորը խօսքն է, խորհրդարանին բաժնի օրը. որոնք
կրկուն խաղաղութեան նշաններ կուտան: Խորհրդա-
րանները ստիկ ըրած են ուշադրութեամբ, ու յիշու-
թեան աղաղակներով:

Քաղաքութեամբ իր նաւը առաւ աս յարգիւն որ գար-
մանաւոր երիտասարդին աղիւս կեցողութեան ու շը-
նորքով շարժուածքին վրայ. որն որ ան աստիճանի
մէջ ծնածները սովորաբար չեն ունենար, ըսաւ անոր.
Եւ չիմ կարծիք բնաւ որ գուն նաւաւոր ըլլաւ, ու կը
երկրայիմ որ զօսանքի համար չէ. այլ արհեստ մը ը-
րած էս քեզի՝ նաւավարութիւնը: Պատասխան տրուաւ
երիտասարդը. այո՛, տէ՛ր իմ, Եւ ասանկ վիճակի մէջ
ծնած չեմ, ու իմ արհեստս նաւավարութիւն չէ՛, բայց
իմ հօրս դժբաղդութիւննէ պատճառ, որ սովորեցայ աս
արհեստը, որ տօն օրերն ալ պարտաւ չի կենամ քիչը
բան շահիմ: Հարցուց օտարաբանը. ինչ՞ դժբաղ-
դութիւն պատահած է քու հօրդ: Պատասխան տրուաւ
երիտասարդը, աչքերը արցունքով լեցնալով. ո՛հ տէ՛ր իմ,
գերութեան մէջ է իմ հայրս. . . Եւ ալ կարողութիւն
չունենալով որ աղատեմ զնա, կը բանիմ ու կաշկա-
տիմ ասանկ որ ձեռքս դրամ անցնի, ու աղատեմ մէկ
օրմը իմ սիրելի ծնողս:

— Գնի՛ք է. քանի՞ ատեն է որ աս փորձանքը պատա-
հեցաւ անոր. հիմա ո՛ր է:

— Վից ամիս կայ որ Կարողութիւն (Կարողութիւն) Գեո-
վան քաղաքն է, բարեբաղդներուն ձեռքը: Հաղիւ թէ
իր աշխատանքով քիչ մը ստակ ձեռք բերած էր, նաւը

— Որովհետեւ իզգէթ Մէհմետ փաշան Պերուի մե-
նաւը ատենը զիտուածով մը խոցեցաւ, հարկ ըլլալով
որ հանգստանայ ու իր առողջութեանը հոգ տանի, կը
հաստատեն հիմայ թէ՛ Ետրեստանի Սերապէրութիւնը,
ու Եղիպտոսի ժամանակաւոր իշխանութիւնը, Տիար-
պէրի Միշիւր Օգոստոս փաշային յանձնարած է:

— Եւրոպական հինգշաբթի, ամիսը վաղըրը Պերուի ներ-
կայացաւ Երբային, որ շատ սէր զըցուց, ու նոր
պաշտօնին անդամանդեայ մեծազին նշան տրուաւ անոր:

— Ուրբաթ իրիկուն Կոնստանդուպոլիս գետաւոր Պերուի
փաշային խօսակը կերակուր կերաւ. անկից Պերուի
չու պարտը գնաց ներկայացուց Երբային, մօսիւ Վա-
նէր Կոնստանդուպոլիս զօնաւոր Երբային: Մօսիւ Մե-
տէ՛ր Եւ որ նոյն պաշտօնը ունէր յիշեալ քաղաքը, ան
իրիկունը ներկայացաւ Երբային, Մի՛ թիգով Ռուսաց
գործակալին ձեռքով Վահագն Երան շատ սէր
ու մարդասիրութիւն ցըցուց. Ռուսաց զօնաւորն նիշա-
նի իֆիլիսար տրուեցաւ, ու Մի՛ Վանէրին՝ որ ար-
դէն առած էր ան նշանը, անդամանդներով զարգար-
ված սուփ մը:

— Մօսիւ Ետրեստան գետաւոր ներկայացուց Եր-
բային, Մարիան շոգենաւին հրամանատարը: Մի՛ Մա-
նէսին, Երբային բերդին անընդուն առաջին լուրը
բերողը. Երբային ալ գեղեցիկ տուփ մը ընծայեց անոր
անդամանդներով զարգարված:

— Եւրոպական շաբաթ օր, Ետրեստան Գեո-
վանին խորհրդարաններուն մէկը, Մօսիւ փիլի-
սոփէրը, անուն երբոր ծովով Պերուի տէրէն
կը գտնար ուրիշ նաւը զարնուեցաւ ասոր նաւուն,

մտաւ որ իզմը երթայ, ու ջանք ընէ Եղիպտոս իր
ունեցած զրամաղուսը: Բայց բարեբաղդները բռնեցին
ան նաւը, ու ինքնալ ուրիշներուն հետ գերի եղաւ: Եր-
կու հաղար ըրեալ կուգին անոր աղաւաղութեանը զին.
Եւ որովհետեւ գացած ատենը գրեթէ բոլոր ստակը հետը
տարաւ. շատ ժամանակի կարօտ է որ աս գումարը ձեռք
բերենք: Մայրս ու իմ երկու քոյրս զիշը ցորեկ կաշ-
կատին որ կարող ըլլան հաւքել աս դրամը. Եւ ալնը-
մանապէս կըցածիս չափ կաշկատիմ՝ որ տօն օրերն ալ
պարտաւ չանցնեմ: Եւրոպական կը կարծէի առաջ, թէ կըր-
նամ աղատել իմ հայրս, թէ որ երթամ անոր տեղը գերի
ըլլամ: Բայց իմացաւ մայրս, կամ կարծիք ընելով ինչ
միտը ունենալ, աւաղացուց ինծի թէ անհայր է աս բանը.
ու վախճալով՝ չըլլայ թէ որ ամեն բան աչքս առած վը-
տանցի մէջ ձգեմ զիս, արդիւն տրուաւ բոլոր նաւա-
պիտաններուն որ ինծի նաւերին չառնեն:

— Եւրոպական մի անկից, գիտեն որու կը ծառայէ,
ու ինչ կերպ կը վարվին անոր հետ:

— Եւրոպական արքայական պարտիզպանի վերակացուին
կը ծառայէ, որ սիրով կը վարվի եղբի իմ ծնողիս հետ.
բայց շատ քիչ միջնորդութիւն է անոր աս բանը. գե-
րի է, հեռու իր սիրելի կնոջմէն Եւ իր զաւկներէն,
որոնք միշտ կը սիրէր գորովանալ:

(տէրերիմիշ եղաւ) նաւը : Ս . Տըքէյըըլ շատ մեծ ներդրում քաշեց մինչև որ լողալով ազատեցաւ իր ծառային հետ , ու ցամաքը հասաւ Հիսարի մօտ . ուր տեղի պահապան զինուորներուն օֆիշիալը՝ ձեռքէն եկած օ նութինը ընելով յիշեալ Պարոնին , հանկեցաւ ու իր լաթերը անոր հաղցուց . նմանապէս ծառային համար ալ հոգ տարաւ : Աստիճալայն Պետական Սեփարէր փաշային իմացուց աս տաճիկ օֆիշիալին ցըցուցած մարգարտութիւնը , ան ալ վարձատրեց զանիկա , մեծ աստիճանի մը հասցնելով :

Այլով թէ՛ աս օրերս մէկ երեւելի անձ մը Տէրուլէն ան կողմանէ փարիզ պիտի երթայ գեսապանութեան պաշտօնով , որ Լիզիպոսի գործոյն համար եղած խորհուրդներուն ներկայ գտնուի :

Պարսից գեսապանը՝ Միրզա Ղաֆէր Խան կոչված , որ իր տէրութեան հրամանաւը շատոնցմէ Դէհրան գացած էր , անցած կիրակի Պոլիս դարձաւ , որու հետեւ չարիւր հոգիէն աւելի կային իր հարէ՛նց գառ :

Մասնաւոր դեր մը Պոլսէն եկած , կը պատմէ որ՝ յիշեալ Դեսապանը Տրապիզոնի շողեւանով Պոլիս հասածին պէս , թօփխանայէն թնդանօթներ նետելով բարեկեցին , բարձրադասիւ Մատրադամը իր նաւը խրկեց Դեսապանին համար , որ շիտակ Պաղձէ խարուսին ելլաւ , ու արքայական պալատէն խրկված չորս ձիով փառաւոր կառքը մտաւ , որու հետն ալ՝ 9 Էփէլ ձի կար : Միւրալայ մը իրեք հարիւր կանոնաւոր զօրքով առջևէն կերթար . նսեւ դաս մը զինուորական երաժիշտներու , որոնք իրենց նուագարանները կը չալէին . ասանկ մեծ հանգէտով՝ բոլոր պարսիկ վաճառականներն ալ հետը , իրեն համար պատրաստված բնակարանը գնաց :

Աստանդնուպօսոյ մեծ դատաւորին (Մամուլը Պատրիին) խրկված հրովարտակը , որու ճակատը՝ Վէհափառ Լըքան իր ձեռքովը դրած էր աս խօսքը :

" Աս հրովարտակին մէջ գրվածները ի գործ գրվի : "

Հրէից ազգին համար փողոց հետէ կարծիք մը կար ռափիններուն մէջ , թէ սովորութիւն ունին անոնք մարդ մը մեղցունել Պաքսային (խամուրսուղ պայրամին) , անոր արունը գործածելու համար :

— Հօրդ անունը ինչ է :

— Սորերգոս : Քանի տարու է :

— Զիսունը հինգէն քիչ սրկաս :

— Իրաւոր՝ ազգի բաղչի մը արձանաւոր ես գուն , որն որ ես կը ցանկամ քեզի բոլոր սրտի . ու քու առաքինութեանդ նայելով , կը համարձակիմ որ գուշակեմ քեզի ան բաղդը :

Երբոր մութը կոխեց , հրամայեց օտարականը որ ցամաքը հանէ զինքը . ու շուտ մը նուէն ելլալով , ասուն չի տըլաւ անոր որ շնորհակալ ըլլայ ձգած քսակին համար՝ իր աշխատանքայն փոխարէն , որու մէջ ութը տօպլին կար ու տասը ըրկալ : Այլեցաւ երիտասարդը աս առատաձեռնութեանը վրայ , ու շատ տտեն փընտրեց որ գտնայ իր բարերարը , ու երախտագիտութիւնը ցըցնէ , բայց չի կրցաւ գտնալ :

Երկու ամիս անցնելէն ետեւ , երբոր աս սրբիկշտ գերգաստանը (Փամիւլեան) փոքրիկ սենեակի մը մէջ նըստած իր աղքատիկ կերակուրը կուտէր , յանկարծ ներս մտաւ Սորերգոս : Պաղչեան մնացին ամենին մէկէն , ու սկսան պօռալ ուրախութեան ու ափշութեան ձաներ հանելով . անանկ տարակոյս մալ սքառեց զատոնք որ զրեթէ իրենց աչքերուն չէին աւտար , խաբված կը

Աս կարծիքին համար է որ՝ Ղանասիոսի Հրոգոսի հրէաները , որոնք իմ իշխանութեանս տակն են , ուրիշ ազգերէն հալածանք քաշեցին . անոնց վրայ եղած զրպարտութիւնը , ու անոնց կրած չարչարանքը մօտ ժամանակներու մէջ իմ ականջըս հասած է :

Հատ առին չէ , որ քանի մը հրէայ Հրոգոսէն խրկվեցան Պոլիս . ու անոնց դատաստանը տեսնելուցաւ , նոր կարգադրութեանց կանոններովը . երբոր իմացվեցաւ որ անմեղ են , ի գործ գրվեցաւ ինչ որ կը պահանջէր արդարութիւնը ու իրաւունքը :

Այդէ ի զատ՝ զիսուն մարդկանց դատած նշանները հրէից կրօնքի դիքերուն մէջ , կիմացնեն որ՝ ինքստ արգելված է անոնց , չէ թէ միմեկ մարդու արուն գործածելը՝ այլ անասուններու արունը ևս . ասիկց կը հետեւի որ՝ աս բանը զիսովն բարուրանք մը նէ անոնց վրայ :

Պէտք է ուրեմն , ու իմ ունեցած սէրս ալ հպատակներուս վրայ ասանկ կը պահանջէ , որ բնաւ թող չի տալի՛ր որ հրէից ազգը , որու անմեղութիւնը յայտնի է , ներդրում կըրէ ու չարչարվի ասանկ ամբաստանութիւններով , որոնք բոլորովն սուտ են . ու Աիւլխանէի մէջ հրատարակված Խաղիկ Երիֆին համեմատ , հրէից ազգն ալ վայելէ ան օղունները ու արտօնութիւնները՝ որն որ կը վայելեն ուրիշ բաղմամբ ազգի իմ իշխանութեանս հպատակ , ու պաշտպանութիւն ունենալ :

Ասոր համար յատկապէս հրաման ըրած եմ , որ բոլոր իմ տէրութեանս մէջ բնակող հրէից ազգը կատարեալ պաշտպանութիւն վայելէ , Բարձրագոյն Դըրանս ուրիշ հպատակներուն պէս . ու մարդ կարող չըլլայ ներդրում տալու ինչ և ինչ կերպիւ , առանց բաւաւոր պատճառի , թէ անոնց հաճարձակ իրենց հաւատքը պաշտելուն և թէ՛ անոնց ապահովութեանը ու հանգստութեանը դաշեւու . ասոր համար աս հրովարտակը՝ որու ճակատը իմ արքայական հրամանաւս գրված է , արքունի Ղիւանաստունէն տըրվեցաւ հրէից ազգին :

Այս ուրեմն դո՛ւ՝ զերոյիշեալ դատաւոր , երբոր իմանաս թէ ինչ բանի համար կը խօսվի , հոգ տանի՛ս՝

կարծէին զիւնք : Բայց ուրումի Սորերգոսը , երբեմն մէկ որդին զրկելով , երբեմն մէկալը , ըսաւ . Ա՛հ սիրելի ամուսինս , սիրելի զաւկներս , որքան պարտական եմ ես ձեր բարեպաշտութեանը ու ձեր սիրոյն .

Բայց ինչպէս կրցաք ասանկ շուտով ազատել զիս ինչպէս խրկեցիք այնքան ստակ : Իմ ազատութեանս դիտել , յիսուն լուծի՛ր ոսկին՝ ճամբու ծախքերուն համար , աս լաթերը , նաւորէն (նաւունը) առաջուց տըրված . ասոնց ամենինալ կը զարմայնեն զիս : Թէպէտ և կը տեսնամ որ , գուցէ ալ շատ խեղճութեան մէջ ինկած էք խնձի համար . . . : Արից բնութիւնը՝ արդե՛ք մը եղաւ կնոջը ու չի թողուց որ պատասխան տայ . միայն թէ սաստիկ լաց չը սկսաւ , զաւակները ալ մէկ տեղ կուլային . ու տղան՝ որ անշարժ կեցած էր , ան ալ ինկաւ մարեցաւ :

Վերջապէս շատ արցունք թափելէն ետեւ կինը , տղան ցըցուց ու ըսաւ , ա՛հա քեզի ազատաճոյ՛ : Երկու հազար ըրեալ կուղէին քու փրկութեանդ համար . աս գումարին կէսն ալ դեռ հասած չէինք . ու ձեռքերնիս եղած ըստակին մեծ մասը՝ քու զաւկիդ անխնայ աշխատութեանը պատուէն է : Վերենայ թէ՛ պաշտպանները դատած է աս սիրելի վաւակը , որոնք իր առաքինութիւնը տեսնալով

վերջ գրված պատուերներուն համեմատ դատաստան ընել . ու ամենէն մէկը աս Հրովարտակիս դէմ չի կէ . նաւը համար , Ատեանին դիւանը արձանագրել տաւ , ու յետոյ հրէից ազգին յանձնեա . աղէկ հոգ տանելով իմ աչքայախմ հրամանս ու կալքս կատարելու :

Տուեալ ի Պոլիս , 12 Բամադան 1256 ,
25 Հոկտեմբեր 1840 :

Ի.ՕՄԻՐ

10 Ելոյմբեր :

Խոհեմադարդ Առաջնորդ Հայրերիս , Պօղոս Առքեպիսկոպոսը . Սրբազան Պատրիարքի կողմանէ կանչուված ըլլալով , դերասարդ Ամիրայից դիտութեամբ , ասուտ 17 ին կիսակի առտու , իր հորաժարական ուղջօրը տըլաւ եկեղեցւոյ մէջ : Զիրաւի մեծ արմուտութիւն մը պատեց բոլոր հայազգի ժողովուրդը , երբոր իմացաւ թէ մէկէն ի մէկ պիտի զրկվի ասանկ քաղցր ու բարեւեր Հովիւէ մը . վասն զի՝ աս գիտուն ու լեզուալէտ անձը , քանի որ հոս եկած է , իր դուիկի խոհեմութիւնը գործքով ցըցունելէն ի զատ կառավարութեան մէջ , մոտաւոր ինամբ մը ունեցաւ մեր Սուրբ Մեսրոպեան Վարժարանին վրայ . ու անոր առաջ երթալուն՝ սրտանց հոգ տարաւ : Քրիստոնէական վարդապետութիւնը՝ (որ ամեն բանէ աւելի հարկաւոր սորվելէ մըն է , որովհետեւ մեր սուրբ՝ հաւատքը մեզի կը սովորեցնէ) շատ ծաղիկեցուց յիշեալ վարժարանին մէջ . անանկ որ՝ օր չանցի՛ր հիմա առանց քրիստոնէական վարդապետութիւնը հարցնելու :

Ասոյ ամենը միտք զերեւոյ՝ մեծապէս կը ցուլնէր որ կը հեռանայ մեզմէ ասանկ բարեխառտ հոյեւոր Հովիւ մը : Բայց մէկ կողմէն ալ մեծ միջնորդութիւն ունինք տեսնալով որ՝ թէ Սրբազան Պատրիարքը և թէ ազգապետ Վիդառները , աս արժանապատիւ Առաջնորդին առաքինութիւններուն վրայ բաւական համարում ունենալով , ալ աւելի մեծ ու բոլոր ազգին օգտակար պաշտօնի մը արժանաւոր կը դասուէ զիս , հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցւոյ պայծառութեանը համար :

մեղքիցի որ օղունթիւն ընել են . վասնզի մէկ ատեն ալ կը փախաղէր որ ինքը զերի ըլլայ քաւ տեղդ . յիշաւի անոր պարտախնդ երբ հիմայ որ շնորհակալ ըլլանք քու ազատութեանդ համար : Տես ինչ կացութեան մէջ ինչ կու խեղճը իր սրտին չափազանց ուրախութեանէն . օգնենք ուրեմն անոր . . . : Արդէն քորերը աս ջանքը կըլնէին . իրենք ալ անոնց հետ մէկ եղան . ու մեծ աշխատանքով՝ հազիւ թէ կրցան խեղճը զուլթը բերել :

Բայց երբոր տկար աչքերը հօրը վրայ անկած կը նայէր՝ ու կարողութիւն չունէր խօսելու , լուից հայրը ու անաւ խորունկ մտածմունքներու մէջ ինկաւ , յետոյ մէկէն ի մէկ իր ուրախութիւնը տըտնութեան փոխելով ըսաւ բարձրութեամբ . Ա՛հ թշուառական , ինչ ըրիր արդե՛ք իմ ազատութեանս համար՝ որու կը փախաղէի շատոնցմէ , սառիկ կըսեմ որ չեմ կրնար քեզի պարտական ըլլալ , առանց սոսկալու անոր վրայ թէ որ զիս յանցանքով չազատեցիր նէ , ինչու համար աս բանը ծածկեցիր չի մացուցիր մօրդ , ես չեմ կրնար աւտալ , որ ատ ծաղիկ հասակիդ մէջ պարկեշտ ճամբաներով ձեռք բերած ըլլաս այդքան ստակ . ու կը գողան՝ կը արտափիմ երբոր կը մտածեմ թէ՛ որդիս կան աէրը՝ չարութիւն գործելու պատճառ եղած է քե՛

Ընդած հինգշաբթի գիշեր խանութ մը բայցին Պիթ Պարթը , ու շատ բան զոգցան . բայց սեղուտ կառավարիչը՝ շուտ մը զոգեցրը ձեռք ձեռք : ուստի կը յուսանք որ աս շարադրերուն արժանաւոր պատիւ մը արժի :

ԼՍՈՐԵՍԵՆ

Պէրուժ , 4 հոյեմբեր : Ըքեան ստորիկէն կտրէ Լյաֆա , Երուսաղէմ , ու ան կողմի բարձր ծովագիւղները՝ դաշնակցներուն ձեռքը անցաւ : Խաթաճիմ փաշան ութ հազար հոգիով Չաֆէ կիցած է , ուսկից բռնաւ չի կրնար շարժիլ . երկու օր անոջ՝ ասոր հազար ամառիկ զօրք ու լեռնաբնակ խրկրկիցաւ անոր վրայ : Սուսի անհրկրայ ենք որ երբոր զարնելին ասոնք լծնամին հետ , մեծ ջարդ պիտի բռայ , ու Խաթաճիմ փաշան ալ գերի պիտի բռնուի . ան տեսնը՝ Լսորեստանի պատերազմը բոլորովին կը վերջանայ :

Մօտ օրերս քանի մը վաճառականի հաւեր եկան Պօլիսէն , որոնք զօրքերէն ի զատ , շատ պաշար ալ բերած էին :

Ըքեայու անոնքիւն ընդհանուր աղոթումբովեան նշան մը եղաւ . վասն զի ամէն մարդ զէնք առած կը ջանայ որ երկին բռնաւորները հալածէ :

ԼՍՈՒՆՏՐԵԿԵՆ ԼՍՈՐԵՆ

ՄԱՐՄՈՒԼԸ

20 - 27 Հոկտեմբեր :

Ընդուտ շաբաթ : Թուրք են զինները . որովհետեւ շատ ասորանք եկաւ Լսորիքայէն աս շաբաթ . ու բաւական ծախս ալ եղաւ , բայց ցած գիներով . այսինքն՝ 47—48 ֆոանք յիշուին քիւրկրամը , որ է 40 խան :

Չաֆէ շաբաթ : Քիչ ծախս եղաւ , ու լինէր իջան , 94—95 ֆոանքէն , հիմայ 92 ֆոանք պատրաստ զբանով , ու 93 ինսուն օրէն ետքը հաւաքեցանք լաճառովեցաւ :

Լսաճվէ : Հատ փոփոխութիւն չ'ըղաւ աս տարւանքին զիններուն , որոնք հաստատ կը մնան . որովհետեւ խաճվէ ունեցողները ցած գինով չեն ուզէր վաճառել . 2500 տոպրակի չափ Սան Տօմինիոյի ասորանք ծախվեցաւ 64 ֆոանք , հարուրին 2 ըքօթիով (անթրքիօ) :

զի : Ըղաւէ ինծի աս տարակուսանքէն , աղօթեմ կը սեմ շուտով . զուրկէ՛ ճշմարտը . . . Պատասխան տը վաւ որդին , հաղիւ թէ ոտքի վրայ ելաւով : Ը՛հ , սիրտըդ հանգարտեցոր հայրիկ ու օրհնէ՛ քու արգիւղ , ես անարժան չեմ ան անուանը , բայց ոչ ինծի , ոչ իմ մօրըս կամ քերջս շնորհակալ եղի՛ր դուն : Մեր բաւերարը ուրիշ մարդմէ , ես աղէկ կը ճանչնամ զնա : Ո՛հ մայրիկ , ան յարկի օտարականը որ իր քսակը սլար զեքէ ինծի առատաձեռնութեամբ , շատ հաշտութեանքներ ըրաւ ինծի . անշուտ անկիւն է մեր կիջանկութեան պատճառը : Ը՛հ մէկնալ պիտի տեսնամ արդեօք ան աղօթականը . թէ որ տեսնուի ըլլա՛մն . . . բայց որչափ խնամ՝ հոյ կը տանիմ , որ զմեզ մէկ լուր մը անոնեմ անկից : Ետե՛ր , պատմեց հօրը , օտարականին ինչպէս հանգըպիլը , ու անոր հետ ինչ զօրց ընկել . աս կերպով փարատեց զխոսկին անոր ունեցած վախը :

Լըրիւ տարի աշխատեցաւ որ զանայ իր բարերարը , կամ անոր ուր ըլլալը իմանայ . բայց անհամբեր եղաւ աս բանը : Մէկ անուր մը յանկարծ պատահեցաւ ան օտարականին , ու մէկէն ի մէկ ինկաւ անոր ոտքերը փաթթելու ըսելով . Ը՛հ իմ բարերար տէրս , իմ քաղցրագույն պաշտպանս . . . :

Գործատուներուն վերաբերեալ ձէթ : Ետեաճան , զրաւի մէջ եղած նաւերուն ձէթերը տեղերին պարարտվելէն ետքը , աս հեղանիւթը՝ որ քիչ մը իջեր էր , կըրկին բարձրցաւ : Բալապրօպի ասորանքը՝ որ անցած շաբաթ 133 ֆոանք կանոնվէր , աս շաբաթ գործատուներուն համար 138 առին : Ետե՛ր ձէթը՝ 137—138 ծախվեցաւ , զեկանքերի վերջը ասորանքը աւանդեալ պայմանաւ . աս ասորանքին երեւոյթը լաւ է :

Ստեղծ ձէթ : Գինները հաստատ կը մնան , բայց քիչ ծախս եղաւ աս շաբաթ . Ետե՛ր քանի մը մաս նոր հունձի ձէթ կը սպասվի ու ասորանքի տէրերը , 181—187 ֆոանք կուգեն էքթօրիթրան (75 խան) . թէ որ ստանի բարձր գիներով սկիզբ ըլլայ ծախվի նոր հունձի ձէթը՝ կը վախճանք որ ետքը շատ կը բարձրնայ :

Սադուն : Չէթին գինները բարձրնալուն պատճառաւ աս ասորանքին գինն ալ բարձրցաւ , ու ծախու առնող շատ կայ . աս շաբաթ 700 տունտուկի չափ գեղնապոյն փաճառվեցաւ , 43—46 ֆոանք (արիթէ) խաճը ծախուին վրայ . 33—36 (անթրքիօ) խաճը առնողին վրայ : Դիւրմակ սապունը 52 արիթէ , և 42 անթրքիօ :

Ետեաքս : Քիչ ծախս եղաւ աս շաբաթ . ու գիններուն շատ փոփոխութիւն մը չ'ըղաւ . 6 պաւա Պարսկականի մետաքս ծախվեցաւ 15 ֆոանք արմի քիւն (160 արիթէ) . 6 պաւա Սիւրիկիա , 8 ֆոանք . և 9 պաւա Պաֆա , 13 ֆոանք . տասը օրվան մէջ 200 պաւայի չափ մետաքս եկաւ , որոնցմէ 150 պաւեան Լսորեստանէն , ու 50 պաւեան Կոստանդնուպօլիսէն . բայց և այնպէս առջի գինները հաստատ կը մնան , որովհետեւ ասորանք ունեցողները լաւ կը գիմանան , ու չեն ուզէր սլակաւ գիներով վաճառել :

ԹՐԵՍ

4 Հոյեմբեր :

Վաղարիս տոռաւորը թուր է հիմա , բայց կը յուսայվի որ քիչ օրվան մէջ բարի փոփոխութիւն մը ըլլայ : Բաւական խաճվէ եկաւ Լսորիքայէն ու 4000 տոռալի չափ միջակ ասորանք վաճառվեցաւ աս շաբաթ , Լրեւ եւ կողմերուն համար , 23—26 ֆիօրին խանութարը ըստ տեսակին : 800 զուրկի Խղիլիս թուր ծախվեցաւ 17—19 ֆիօրին , 180 վասիլ Խղիլիս շ միւր :

Ի՞նչ կուզես իզմէ . աս ինչ բան է :

Ո՛հ տէր իմ , մտայնա՛ գուն խեղճ Ռոբերտօին աղան . . . մտայնա՛ մի ան խեղճ գերին որ գուն ազատեցիր բարբարոսներուն ձեռքէն :

Կը սխալիմ՝ բարեկամ , ես մէկ օտարական մընեմ , ու քանի մը օրէ որ հաս եկած եմ :

Բայց քսանը վեց ամիս անաջ հաս էիր , միտք բեր պառարկ որ ըրիր նաւահանգիստին մէջ , քսակը որ ինծի պարկեցիր , ան մեծ գույթը որ իմ հօրս լծուաւուրեանը վրայ ցըցուցիր . միտք բեր քու ըրած հարցմունքներդ , որոնցմով տեղեակ եղար թէ իմ ծընողս ինչ վիճակի մէջ է , ու ազատեցիր զանկիւն : Գուն պատճառ եղար ամբողջ գերդաստան՝ մը երջանկութեանը , որն որ ետքի բանի չի յանկար հիւս , բայց միայն քեզի անանաղաւ , ու շնորհակալութիւն և օրհնութիւն տալու համար : Կաղաչեմ տէր իմ , երբեք կատարէ մեր սրտի փափակը :

Հատ գիւրէն է խաբվիլը , բարեկամ , զուրկէ զուր . . . :

Ո՛հ բնաւ չեմ խաբվիր . քու գէղնիկ գծադրութիւնը շատ խորունկ տպաւորած է իմ սրտիս վրայ . անհամարն է որ սխալիմ . Ետե՛ր կաղաչեմ . . . ձեռ-

Վերադաճու բանակի գինը	28	Ֆիօրին
Սօպուճա	30	
Սեղնատր	36	
Կանանդ	29	
Դիւրմակ	31	
Վէօք պոյա Խղիլիս	25	
Փալամուտ տոպրակ տեսակ	8	
Ըֆիօն , լնթրան	6	
Դէհրի տոպրակ տեսակ	175	
Երկրորդ տեսակ	160	

ԻՕՄԻՐ

20 Հոյեմբեր :

Լսաճվէ : Սիլակ տեսակները կուզվի , այսինքն Պրազիլի . ու Սան Տօմինիոյի խաճվէն . աս օրվան գինը 720—730 զուրուէ է ու գիտաւ կը ծախվի :

Սուսամ , Հատ կուզվի , ու 65—67 զուրուէ գիւրաւ կը վաճառվի :

Վէօք պոյա : Եւրոպայէն լաւ լուրեր դաւով աս ասորանքին համար , գինները քիչ մը բարձրցան ու բաւական ծախս եղաւ աս օրերս 215—225 զուրուէ :

Դէհրի : Հատ ասորանք կաւ ու գինները թուր են 29—30 զուրուէ գծուար կը ծախվի :

Լափախ : Կուզվի ու ասորանք քիչ կայ . լաւ ու տոպրակ տեսակը՝ 290—305 . երկրորդ տեսակը՝ 180—210 զուրուէ :

Ֆիլիք : Քիչ կայ ու կուզվի . 26 զուրուէ գիւրաւ վաճառ է :

Ետեաքս : Պրոսպի ասորանքը՝ 285—350 զուրուէ լծվէն , այսինքն 610 արիթմը ըստ տեսակին . կը յուսանք որ այսուհետեւ լաւ առուուոր ըլլալու է Խղիլի աս ասորանքին , որովհետեւ հիմա Եւրոպայի քաղաքները լսվեցաւ որ Պրոսպու մետաքսը ազատ մըտնալու է հոս . ուստի անշուտ բաւական հրամաններ դաւու են տեղեցս եւրոպայի վաճառականաց որ ծախու առնեն :

Ըֆիօն : Քիչ կայ . բայց գինը անուսով միայն է , վերջին ծախսը 81 զուրուէ եղաւ չէքին :

Վիլնիշ : Կուզվի . վերջին ծախսը 4 եղաւ օխան :

Քէն բոնեց ու սկսաւ քաղցր բոնութիւն մը ընել որ հետաւ տանի :

Երբոր ասանկ վիճմունքներ կընէին ասոնք՝ շատ մարգիկ ժողովեցան ասոնց բողոքողներ : Մեծ ուրախութեան մէջ էր բարեբաւ օտարականը . բայց փոխանակ անափառութիւն ընելու բաւական քաջաբերութիւն ունեցաւ որ գէմ կենայ իր սրտի խնդութեանց շարժումներուն , ու ուզէր որ աս բարեբաւութիւնը ծածուկ մնայ :

Աստի միշտ ետ քաշվելով ու չուզելով երիտասարդին տունը երթալ՝ առիթ մը գտաւ , խանդովեցաւ բազմութեան մէջ ու աներկոյթ եղաւ :

Յերաւի ասոր ըրած բարեբաւութիւնը ծածուկ կը մնար , բայց վաճառական մը մեռնելով Մարսիլիա , անոր թղթերուն մէջը տոմսակ մը գտնուեցաւ 7500 ֆրոանքի , որ խրկրված էր Կատիլ , Ռոբերդ Մայն անուն անգլիացի Լոմարափոխի մը՝ որու երբոր հարցուցին թէ ինչ քանի ծախք ըրած էր . պատասխան տը վաւ թէ՛ ան ստակովը ազատեցի ես մարսիլիացի մը , որ գերի էր Դեվտան քաղաքը , Կառլօ Տիսէքօնտագ Մանթեպէօ կուլած Պարօնին հրամանաւ , որ Պոնտօ քաղաքի Վալամէնթին նախագահն է :

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

ՎԱՐՃԱՐԱՆ ՍՐԲՈՅՆ ՄԵՍՐՈՊԵՏ

Դ. Օ. Մուսինյան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գիտութիւնը ու բարի կրթութիւնը մարդուս երջանկութեան զլիաւոր միջոցը ըլլալը ամենուրեք յայտնի է, ու հիմայ չենք երբայիւր բնաւ, թէ մեր ազգին ալ աս անհերքելի ճշմարտութիւնը լաւ կը ճանչնայ. վասն զի կը տեսնանք որ՝ ամեն անգ չայոց երեւելի ազդասէրները, Օսմանեան մեծագոր Տէրութեան ուսումնասէր ու հայրազուն յաշտականութեան քաջալերութիւն առնելով, հոգով չափ խնամք ունին կանոնաւոր դպրոցներ հաստատելով, ու ուսումնական յորդորանքներ ընելով, ազգին նորահասակ երիտասարդներուն ։ Մանաւանդ թէ Կոստանդնուպոլսի բնակող չայոց ժողովուրդը ու յարկի Ամիրաները, որոնք ազգասիրութեան ու հայրենասիրութեան բարի նախանձ մը ունեցան աս մօտ ատեններս . ու փափաղելով որ մեր ազգին ալ աս լուսաւորեալ դարու մէջ, ուրիշ բարեկիրթ ու գէտական ազդերէն ետ չի մնայ, ուսումնասիրութիւնը օր ըստ օրէ ծաղկեցնելու մարդասիրաբար հոգ տարին, ու երեւելի ճեմարան մալ հաստատեցին, մասնաւոր Գորատուններէն 'ի զատ ։ Ուստի մեծապատիւ Ամիրաներուն ու բոլոր ժողովուրդեան յըցուցած ազգասիրութեան եռանդը, անշուշտ մեծ գովութիւններու ու երաստասիրութեան արժանի է ։

Մենք ալ մեր տկար կարողութեան չափով, Սուրբ Մեսրոպեան Վարժարան անունով Գալոց մը հաստատած ենք վաղուց հետէ քաղաքիս մէջը . ուր տեղ հայազնի տղայքը բարի կրթութեան վերաբերեալ գիտութիւնները ու երգսական լեզուները կը սորվին ։

Եայտ յանկալով որ ուրիշ քաղաքները եղած չայերը ևս (որոնք կարելի է թէ երգսական լեզուաց համար վարժապետներ չունենան իրենց Գորատուններուն մէջը) մասնակից ըլլան աս հարկաւոր լեզուագիտութեանը, հոգ տարինք մէկ մասնաւոր մեծ տուն մը պատրաստել, զորսէն եկած աշակերտներուն համար, ուր տեղ պիտի կերակրուին ու ննջեն հանգստութեամբ . ու աս բնակութեանը կանոնները վարժմանուցեր ենք ։

Սուրբ Մեսրոպեան Վարժարանին մէջ սորվելիքները ասոնք են ։

Ուսուցանեան սահմանված աղօթքէն ետքը ։

Հայերէն . Քերականութիւն, Ճարտասանութիւն, Հայոց պատմութիւն և Քրիստոնէական վարդապետութիւն ։

Յունարէն, հիմնական լեզուն և հեղինակներ ։

Կէս օրէն ետեւ ։

Յունարէն, փոքրիկ աղայոց համար ։

Խալիքերէն .

Գաղղիարէն .

Տաճկերէն .

Թուրքանութիւն .

Աշխարհագրութեան, Երկրաչափութեան, Ֆիզիկայի և Մաթեմատիկայի համար յատուկ վարժապետներ սահմանվելու է ։

Մանապէս աս դիտութիւններուն համար հարկաւոր եղած գործիքներն ալ պիտի հոգային ։

Հաստեմատու (տանը ու կերակուելի խաճճը տրվող) աշակերտներուն համար՝ յիշեալ Վարժարանին մօտ յատուկ մեծ տուն մը պատրաստուիլով է, որու կառավարութիւնը՝ չորս բանալիք անձինք վրանին առած են, (որոնց մէկն ալ ազնիւ Սափալանեան Գաւիթ Աղան է, որ հիմայ Ազնիւ կը կենայ) ու կը խոստանան աշակերտներուն ծնողայրը, որ ամենեւին տարբեր ըլլալու չէ Եւրոպայի Գորտոցներէն, բարի կրթութեան, պարկեշտ կացութեան ու հանգստութեան կողմէն ։ Վերապէս յիշեալ անհրաժեշտ ամեն օր աղայոց հետ պիտի ըլլայ, թէ նախաճաշիկին, կէս օրվան և թէ իրիկվան կերակուրին ատենը ։ Մասնաւոր խոհանարան վերակազմուի մը սահմանված է, որ պառկելու ատենը աշակերտներուն քովը ըլլայ միշտ, ու անոնց ամեն կերպ հանգստութեանը ու պակսութեանը հոգ տանի հայրաբար ։

Համեղ ու բաւական կերակուր պիտի արժիկ աշակերտներուն, որոնք վերապէս յիշեալ մէկուն հետ սեղան պիտի նստին միշտ, ու ասոր համար հարկաւոր եղած խոհաշար ու սպասարարներ պատրաստուիլով են, որ պէտք եղած ծառայութիւնները ընեն ։

Յարկի բժիշկ մը սահմանված է, որ շարքով երկու անգամ աղայոց մօտը երթայ, ու անոնց առողջութեանը տեղեկանայ ։

Հաստեմատու աշակերտները պարտաւոր են բերել հետեւեւին վարձ նշանակած հագուստները և ուրիշ հարկաւոր բաները ։ Իրենց համար տեղաւոր եղածը՝ գիրք, թուղթ, գրիչ և այլն, պէտք է որ իրենք բերեն կամ իրենց հաշուին՝ վարժարանին վերապէս տրուելու հոգան ։

6 Հասկի	6 Չիֆտ չորապ	12 Մահրամայ
6 Թաքիէ	4 Փէշիկ	4 Փէսէթա
2 Փանթալօն ուղու լաճիկէրտ	2 Ֆէս	3 Սև քրավաթ
2 Լըէկ 2 սէթի	1 Լ'նիոզին	4 Չարշաֆ
2 Եօրդան	1 Շիպիլի	2 Սանար
1 Եկոպի ֆաշայ	1 Հանգերձի ֆոշայ	1 Գալ 1 բերանարձաթ

Հաստեմատու աշակերտներուն հանգերձները՝ ամենեւայ միօրինակ պիտի ըլլան ։
Տաքեկան դինը ամեն մէկ աշակերտին 3000 դուռուշ է, հատուցանելի կանխիկ ։
Վերջիշեալ տունը բացվելու է, երբոր 25 աշակերտ ընդունուի հաստեմատութիւն ունենանք ։

Լ.ՕԻ

Վաճառականութեան պաշտօնատարը Ահմետ Ֆէթհի ֆաշան որոշեց որ եկող տարվան յունվարի 1 ին սկսիլ «Է-Է» լիճերուն հրապարակաւ վաճառուի ։ Ահմետ մէկ կողմի լիճերը առանձին պիտի վաճառուին անցած տարվան պէս, ու ծախու առնօղները իրաւունք պիտի ունենան մէկ տարի «Է-Է» ժողովելու ան լիճերէն, մարտի 1 էն սկսեալ 1841, մինչև 12 մարտ 1842 ։

Ըսոր համար հարկաւոր եղած երաշխաւորութիւնը ու գաշնիքները, անցած տարվանէն տարբեր չեն ։

ՕՐԵՆՕՐԵՆ ՍՏԵՍԵԿՆԵՐ

Տերերի ըտեալ պէշիկով	23
Չիլէքի	22
Հինգ ֆոնաքոց	21
Հինգ արախի	19
Հինգ բուրի քարսովորա	17
Վ. Էնեալիի ոսկի	50
Սաճառ	49

ՓՈԽՆԵԿՈՒԹԵԱՆՅ ԳԻՆԵՐԻ

ՊՈԼԻՍ

13 'Ելեմբեր

Լ. Երտու	108	110
Մարտիկա	171	174
Թրեստ	445	
Հոլանտա		
Ճէնովա	174	

Ի.ՕՄԻՐ

15 'Ելեմբեր

Լ. Երտու	107	
Մարտիկա	170	173
Հոլանտա	357	
Թրեստ	428	429
Կոստանդնուպոլսի	հարուրին 1	2

ԱՐՇԱՆՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ . աս օրագիրը

շարքով անգամը պիտի արժիկ ։

Գին տարեկան 120 դրշ է, կանխիկ (Է-Է) . ովոր կուղէ կրնայ ստորագրել ։

Իդմի՝ օրագրութեան տրպարանը ։

Պօլիս՝ Վ. Էզիկ խանը Իզմիրցի Սաւա լանեան Գաւիթ զսին մաղաղան ։

Թրեստ՝ Լեւեան Գրիգոր Աղային գրատունը ։

Պուրսա՝ Բապարճեան Գրիգոր Աղային մաղաղան ։

Թոսթաթ՝ Վ. Երտու խանը Հիւսիսեան մահաւոյ ։

Լաիքէ՝ Փափաղեան Պօղոս աղային վաճառատունը ։

Երզրում՝ Խաղէգեան մահաւոյ Կարուրին աղա, ին մաղաղան ։

Դ. ՏՊԵՐԵՆԻ ՍՏԵՓԵՆՈՍԻ ՊԵՊՈՆԵՆ